

LEDAMOTSHUSETS NORRA FLYGEL

Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll inom RAÄ-nr 103:1, i kvarteren Mars och Vulcanus, Stockholms socken och kommun, Uppland, Stockholms län

Arkeologisk förundersökning

Rapporter från Arkeologikonsult 2017:2976

JOHAN KLANGE

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Rannsakningsfängelset och Kanslihuskajen år 1896, foto från nordväst (<http://stockholmskallan.stockholm.se/post/2087>). Fotograf okänd (CC BY).

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2017

 Detta verk är licensierat under en Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens. Licens texten finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> eller genom att skriva till Creative Commons, 543 Howard Street, 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

LEDAMOTSHUSETS NORRA FLYGEL

Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll inom RAÄ-nr 103:1, i kvarteren Mars och Vulcanus, Stockholms socken och kommun, Uppland, Stockholms län

JOHAN KLANGE

Arkeologisk förundersökning

Rapporter från Arkeologikonsult 2017:2976

SAMMANFATTNING

Under våren 2016 utförde Arkeologikonsult en förundersökning i form av antikvarisk kontroll av schaktning i anslutning till Ledamotshusets norra flygel i Stockholm. Anledningen till att undersökningen genomfördes var att WSP skulle utföra en kontroll av befintlig pålgrundläggning i trä genom att gräva provgropar och ta prover i pålarna vilket

berörde fornlämningen 103:1 som utgör Stockholms stadslager från medeltid och tidigmodern tid.

Totalt togs två provgropar upp i vilka endast utfyllnadsmassor samt en rustbädd tillhörande Rannsaktionsfängelset som stod färdigt på platsen 1852 påträffades.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	7
BAKGRUND	7
GENOMFÖRANDE	8
RESULTAT OCH ARKEOLOGISK UTVÄRDERING.....	9
REFERENSER.....	9
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	10
BILAGOR	11
Bilaga 1. Schakttabell	11

Figur 1. Schakten i kvarteret Mars och Vulcanus markerade på Fastighetskartan. Skala 1:5 000, översikt i skala 1:50 000.

INLEDNING

I samband med schaktningsarbeten för att ta upp provgropar med syfte att kontrollera den befintliga pålgrundläggningen kring Ledamotshusets norra flygel i Gamla Stan, Stockholm, utförde Arkeologikonsult en arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll inom fornlämningen 103:1,

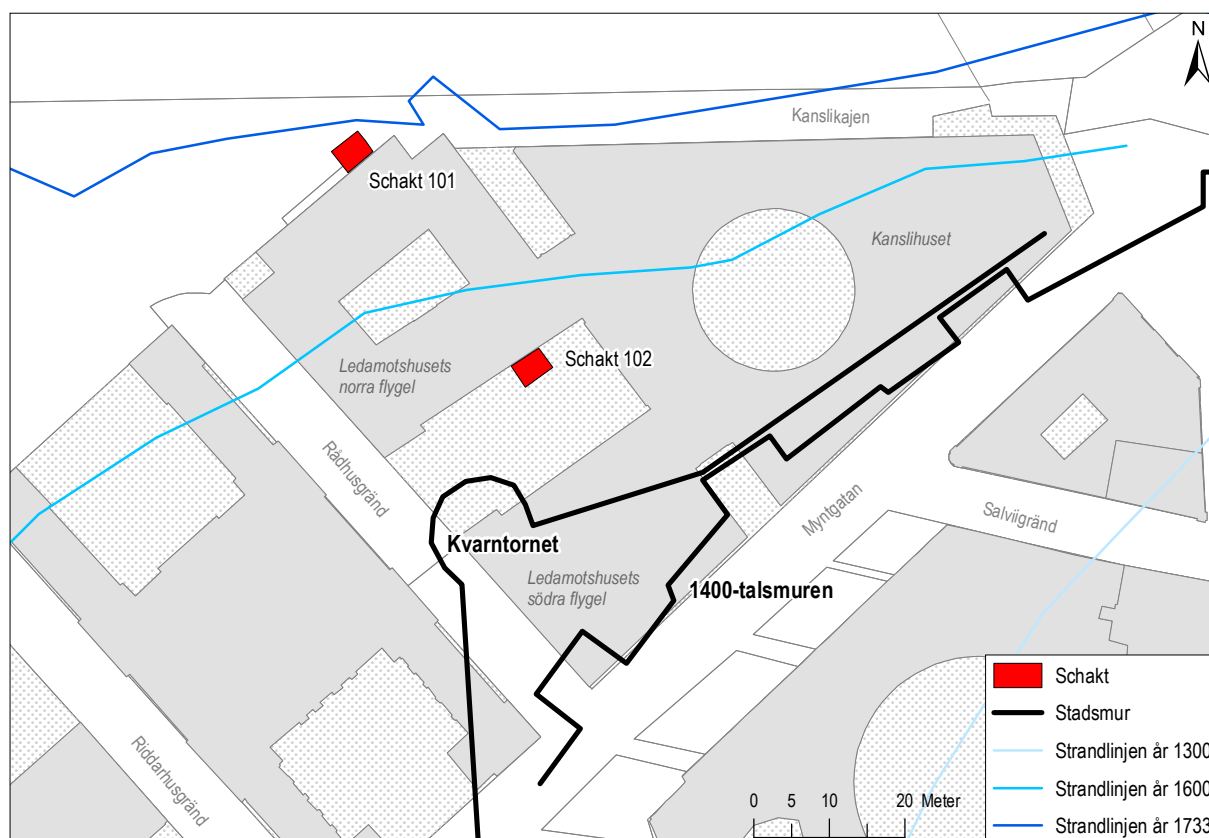
Stockholms socken och kommun. Arbetet utfördes av en arkeolog under 3 arbetsdagar mellan den 5 till 11 april 2016. Uppdragsgivare var WSP Sverige AB och Arkeologikonsult utförde undersökningen efter beslut av Länsstyrelsen Stockholms Län (Dnr: 43111-37146-2015).

BAKGRUND

Ledamotshuset utgörs av två flygelbyggnader tillhörande Kanslihuskomplexet i den norra delen av Gamla Stan inom fornlämningsområde RAÄ 103 vilket utgör Stockholms stadslager från medeltid och tidigmodern tid.

Kvarteret Mars och Vulcanus tog sin nuvarande form i och med anläggandet av Kanslihuskomplexet som stod färdigt 1937 vilket sammanfogade de två

tidigare kvarteren och satte igen Myntgränd som tidigare hade separerat de två kvarteren. Den äldsta kända bebyggelsen i kvarteret utgjordes av Stockholms 1400-tals stadsmur som löpte direkt norr om Myntgatan. Under mitten av 1500-talet förstärktes försvarsverken med ytterligare en mur som anlades norr om den tidigare muren och förankrades i det så kallade Kvarntornet som påträffats i den mellersta delen av Rådhusgränd (figur 2).

Figur 2. Undersökningsområdet, den ungefärliga strandlinjen år 1300, 1600 och 1733 samt stadsmurarna markerade på grundkartan, skala 1:1 000.

Kvarteren Mars och Vulcanus anlades i samband med 1640-talets stadsreglering och under slutet av 1600-talet flyttades det kungliga myntverkets verksamhet till kvarteren.

Rätten att prägla mynt hörde till de kungliga rättigheterna, vilket innebar att kungen hade rätten att fastställa motiv, valör, vikt, halt och vilka mynt som fick cirkulera. Han kunde sedan i sin tur förläna myntningsrätt till en person eller institution.

Under medeltiden och även tidigare under vikingatid så präglades mynt i särskilda verkstäder i olika städer i landet. Det skedde under kontroll av en myntmästare. I Stockholm är det till exempel känt att det under 1400-talet fanns myntverkstäder i området väster om Storkyrkan.

Från 1500-talet var myntprägligen inordnad i ett myntverk, en verkstad som lydde under kammaren och blev 1634 ett verk som kallades Kungliga myntet eller Myntverket. Från 1696 låg detta verk i kvarteret Vulcanus fram till 1850 då verksamheten flyttades till Kungsholmen.

1696 stod mynthuset färdigt i kvarteret Vulcanus och under 1700-talet flyttades även det kungliga

kansliets verksamhet in denna byggnad. 1786 ersattes det äldre mynthuset av en ny byggnad som fick namnet Kanslihuset vars tempelportik i dorisk stil från 1789 är det som bevarats av denna byggnad (Lidhult 1930, s 2 ff).

I kvarteret Mars låg det så kallade lilla mynthuset vilket användes för myntning. Byggnaden gick dock över till att bli tjänstebostad för myntkamreren med tillhörande stall, vagnshus samt enligt en 1800-tals beskrivning även den enda trädgården innanför broarna med både löv- och fruktträd. 1847 revs all bebyggelse i området inför anläggandet av det så kallade Rannsakningsfängelset som blev stadens huvudsakliga häkte som kopplades till stadens rådhus som utgjordes av det Bondeska palatset i kvarteret Nemesis direkt väster om kvarteret Mars. Fängelset som var byggt i enlighet med det så kallade Philadelphiasystemet med individuella celler stod färdigt 1852. Cellerna var toppmoderna och hade Sveriges äldsta kända vattentoletter. Rannsakningsfängelset stod därefter kvar fram till 1929 och användes fram till 1911 (Henning & Hesselman 1948, s 89 ff).

Tidigare undersökningar i anslutning till kvarteret har påträffat rester av stadsmurarna (SR39, SR11, SR135, SR 251), vidare har en myntskatt innehåll-

Figur 3. Schaktplan inklusive rustbädden tillhörande Rannsakningsfängelset markerade på Grundkartan, skala 1:400.

lande 130 silvermynt från åren 1592-93 påträffats (SR39) samt lösfynd av en ringsölja, en dolkknapp

från 1300-talet samt en fingerring av guld från 1500-talet i kvarteret Mars södra del (SR229).

GENOMFÖRANDE

Totalt upptogs 2 provgropar vilka var placerade norr respektive söder om ledamotshusets norra flygel in- till byggnadens vägg (figur 3). Provgroparna var 4,5

m långa 3,5 meter breda och mellan 3 och 3,5 me- ter djupa. Syftet med placeringen av provgroparna var att få fram pålgrundläggning som anlagts från

både Rannsakningsfängelset och från Ledamotshu- set vilka enligt äldre planritningar skulle finnas i de områden där provgroparna togs upp.

på 3 cm. Schaktningen utfördes med en grävmaskin med både plan- och kabelskopa. Fotograferingen gjordes med digitalkamera och all dokumentation registrerades i dokumentationssystemet SiteWorks varifrån data sedan kan exporteras till ArcGIS samt tas ut i tabellform.

Schakten, lämningarna och fynd mättes in med en nätverks RTK-GPS som har en standardavvikelse

RESULTAT OCH ARKEOLOGISK UTVÄRDERING

Inget av antikvariskt värde påträffades i groparna. Gällande båda provgroparna låg dessa från och med 2 meters djup under vattenlinjen vilket gjorde att de vattenfylldes. I den norra provgropen (schakt 101) påträffades utfyllnadsmassor innehållande raserings- massor samt mindre mängder fynd av 1700-tals ka-

raktär i form av fajans och icke diagnostiska kritpi- por. I den södra provgropen (schakt 102) påträffades endast en del av en rustbädd i form av en kvader- huggen stock som liggande så att den låste pålarna tillhörande rannsakningsfängelset.

REFERENSER

JULIN, HENNING & HESSELMAN, BROR GEORG HERBERT VERNER, 1948. *Ett storbygge för hundra år sedan.: Rannsakningsfängelset Myntagatan 6*. Stock- holm

HASSELMO, MARGARETA, 1981. *Stockholm. Rapport Medeltidsstaden 17*. Stockholm: Riksantikvarieäm- betet och Statens historiska mus.

LIDHULT, NIKLAS AUGUST, 1930. *Kanslihuset i Stock- holm*. Stockholm

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	2015:2976
Länsstyrelsens dnr:	43111-37146-2015
Uppdragsgivare:	WSP Sverige AB
Län:	Stockholms län
Socken och kommun:	Stockholms stad
Fastighet:	Mars och Vulcanus 1
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Utförandetid, fältarbete:	2016-04-05 till 2016-04-11
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH2000
Projektledare:	Johan Klange
Fältpersonal:	Johan Klange, Åsa Berger
Grävmaskinist:	MBR
Rapportansvarig:	Johan Klange
Kvalitetssäkring:	
Planer och kartor:	Medea Nyström Huuva
Layout:	Medea Nyström Huuva
Fynd:	Inga fynd sparades

BILAGA 1. SCHAKTTABELL

Schakt nr.	Dimensioner (m)	Djup (m)	Beskrivning
101	4,5 x 3,7	3–3,5	Schakt utan indikation upptaget i NO/SV riktning längs ledamotshusets norra flygels långsida mot strömmen. I schaktet påträffades endast utfyllnadsmassor från anläggandet av ledamotshuset respektive Rannsakningsfängelset, lagret innehöll mindre mängder fynd från 1700-talet samt raseringsmassor.
102	4,5 x 3,3	3	Schakt utan indikation upptaget i NO/SV riktning längs ledamotshusets norra flygels långsida mot innergården. I schaktet påträffades utfyllnadsmassor från anläggandet av ledamotshuset och en rustbädd bestående av en liggande kvaderhuggen stock tillhörande Rannsakningsfängelsets pålning.

Rapporter från Arkeologikonsult 2017:2976